

AZ IGAZSÁGOS ÁTMENET

Mit jelent és mi a jelentősége a klímaváltozásra való felkészülésben?

ESG, fenntarthatósági átvilágítás és jelentéstétel - mostanra minden vállalkozás számára ismert kifejezések. Ezek célja pedig, hogy a vállalat működésén túl annak természeti és társadalmi környezetével való fenntartható kapcsolatát is ösztönözze többek között egy globális alapelv – az igazságos átmenet elve mentén. Erről az elméleti keretről ad ez a jegyzet egy gyors összefoglalót.

Az igazságos átmenet először az észak-amerikai szakszervezetek munkaorientált koncepciójaként jelent meg az 1970-es években. Azóta kiszélesedett, és különösen az éghajlatváltozással összefüggésben találta meg a vonzerejét. Ennek oka, hogy az éghajlatváltozás emberekre gyakorolt hatásai egyenlőtlenek, és ugyanígy a szén-dioxid-kibocsátás mérséklésére tett kísérletek - például a fosszilis tüzelőanyagokat felhasználó erőművek bezárása és a megújuló energiaforrások elterjesztése - hatásai is. Az igazságos átmenetet lehetővé tevő intézkedések megpróbálnak fellépni ez ellen az egyenlőtlenség ellen, hogy igazságosabb eredményeket érjenek el a világ szén-dioxid-kibocsátásának nullára való átállásakor, maximalizálva az éghajlatváltozással kapcsolatos intézkedések előnyeit és minimalizálva a munkavállalókra és közösségeikre gyakorolt negatív hatásokat. Az igazságos átmenet fontosságát nemzetközi szinten is elismerik a 2015-ös Párizsi Megállapodásban foglaltak révén.

Az igazságos átmenet az egyenlőtlenség, a kiszolgáltatottság és a lehetőségek különböző dimenzióival foglalkozik. Az átmenetet az emberi jogok szemszögéből vizsgálja, és célja a meglévő egyenlőtlenségek megszüntetése, a társadalmi befogadás lehetővé tétele és a méltányosság különböző formáinak előmozdítása. Az éghajlati igazságosság szempontjából releváns kérdések a következők:

- az éghajlatváltozás aránytalan hatása az alulreprezentált és kiszolgáltatott közösségekre;
- az igazságtalanságok, amelyek abból fakadnak, hogy a gazdagabb országok jelentős mértékben hozzájárulnak az üvegházhatású gázok történelmi kibocsátásához, és a szegényebb országok a legsebezhetőbbek az éghajlatváltozás hatásaival szemben;
- a generációk közötti igazságtalanságok;
- az éghajlatváltozás hatásaiból eredő veszteségek és károk, valamint
- a tiszta és megfizethető energiához, a zöld finanszírozáshoz, valamint a fenntartható és egészséges táplálkozáshoz való egyenlőtlen hozzáférés.

Az igazságos átmenet a nettó nullás kibocsátásra való áttérés megvalósításának kulcsfontosságú eszköze: az összes érintett fél bevonása és az igazságtalanságokra való reagálás biztosítja az éghajlat-politikai fellépés politikai elfogadottságát, mérsékli az "igazságos átmenet peres ügyek" kockázatát, és végső soron megakadályozza a nettó nullára való globális áttérés késedelmét.

Az igazságos átmenet sokrétű céljainak eléréséhez az egyenlőtlenségeket és az éghajlati válságot előidéző társadalmi-gazdasági rendszerek alapvető átalakítására van szükség.

Az igazságos átmenet az alacsony szén-dioxid-kibocsátású átállás által leginkább érintettek, köztük a munkavállalók, a kiszolgáltatók közösségek, az áruk és szolgáltatások beszállítói, különösen a kis- és középvállalkozások (kkv-k), valamint a fogyasztók érdekeit igyekszik a középpontba állítani. Ez a megközelítés határozottan támogatja ezen érdekelt bevonását a nettó nulla százalékos átállás alakításába, hogy senki ne maradjon ki.

Az igazságos átmenet sikeres tervezése bevonná ezeket az érdekelt feleket, például folyamatos részvételi folyamatok és csatornák révén, beleértve a társadalmi fórumokat, konzultációkat és polgári közgyűléseket.

Az ENSZ Globális Megállapodásának 10 Alapelve

EMBERI JOGOK

- 1. A vállalkozásoknak támogatniuk és tiszteletben kell tartaniuk a nemzetközileg elismert emberi jogok védelmét; és*
- 2. gondoskodniuk kell arról, hogy ne legyenek részesek az emberi jogok megsértésében.*

MUNKAERŐ

- 3. A vállalkozásoknak fenn kell tartaniuk az egyesülési szabadságot és a kollektív tárgyalásokhoz való jog tényleges elismerését;*
- 4. a kényszermunka és a kötelező munka minden formájának megszüntetése;*
- 5. a gyermekmunka tényleges eltörlése; és*
- 6. a foglalkoztatás és a foglalkozás tekintetében a megkülönböztetés megszüntetése.*

KÖRNYEZET

- 7. A vállalkozásoknak támogatniuk kell az elővigyázatossági megközelítést a környezeti kihívásokkal szemben*

8. kezdeményezéseket kell tenniük a nagyobb környezeti felelősségvállalás előmozdítására; és

9. ösztönözniük kell a környezetbarát technológiák fejlesztését és elterjedését.

10. A vállalkozásoknak a korrupció minden formája ellen kell fellépniük, beleértve a zsarolást és a vesztegetést is.

Bővebben [itt](#) olvashat az ENSZ Globális Megállapodásáról, útmutatóval az igazságos átmenet tervezéséhez.

Mit tehetnek a vállalkozások az igazságos átmenet érdekében?

Az üzleti szektornak kiemelt szerepe van az igazságos átmenetben. A vállalkozások támogathatják az igazságos átmenetet saját kezdeményezésekkel és stratégiával, de azzal is, hogy fellépnek olyan támogató közpolitikai környezetért, amely mindenki számára biztosítani képes az igazságos átmenetet. A cégek fellépése az felelős üzleti magatartással és a jogok betartásával ke, amit olyan kulcsdokumentumok támogatnak, mint az ENSZ Globális Megállapodása (UN Global Compact). A cégek teljes potenciáljuk akkor használhatják ki az igazságos átmenet érdekében, ha az szociális párbeszeden és az érintettek bevonásán alapul, és beavatkozásaik optimalizálni igyekeznek a társadalmi, gazdasági és foglalkoztatási hatásokat a nettó nullás kibocsátás és a környezeti fenntarthatóság felé vezető úton.

Munkavállalók	Beszállítók	Helyi közösségek	Fogyasztók
<ul style="list-style-type: none"> •A munkavállalók bevonása a foglalkoztatással kapcsolatos változások tervezésébe, szociális párbeszéd, társadalombiztosítás, munkahelyi egészség és biztonság, 	<ul style="list-style-type: none"> •A beszállítók ösztönzése, hogy vegyék figyelembe a társadalmi hatásokat a nettó nullás célok elérése során, a helyi beszállítói láncok erősítése, a munkavállalói és emberi jogok tiszteletben tartása és környezeti átvilágítás a teljes ellátási láncban. 	<ul style="list-style-type: none"> •Az átmenet helyi közösségekre gyakorolt tovaryűző hatásának megértése, a kiszolgáltatottak jogainak tiszteletben tartása, az innovatív közösségépítő gyakorlatok erősítése 	<ul style="list-style-type: none"> •A fenntartható termékekhez és szolgáltatásokhoz - beleértve az energiát is - nem megfelelő hozzáféréssel rendelkező fogyasztókra gyakorolt hatások előtérbe helyezése •a fogyasztók előtt álló akadályok elhárítása az átmenetet támogató pénzügyi szolgáltatások révén

Az igazságos átmenet terve (Grantham Research Institute, 2022)

Vállalati jó gyakorlat – ENEL, Olaszország, 2016.

Az Enel egy több, mint 60000 főt foglalkoztató, a villamosenergia-ágazatban tevékenykedő olasz multinacionális vállalat, amely a világon az elsők között írt alá kollektív szerződést a szakszervezeteivel az igazságos átmenet érdekében. A vállalatcsoport tudományosan

megalapozott CO₂-kibocsátási célt tűzött ki, és kötelezettséget vállalt arra, hogy legkésőbb 2050-ig dekarbonizálja energiaszerkezetét. A szén-dioxid-mentesítési terv részeként az Enel 13 GW hőerőművet tervez bezárni Olaszországban, miközben a megújuló energiát, a keresletgazdálkodást és más intézkedéseket bővíti. Az Enel együttműködött a helyi önkormányzatokkal, az üzleti szférával és a hőerőművek helyszínén lévő közösségekkel, hogy a bezárás utáni új gazdasági fejlődésre vonatkozó terveket dolgozzon ki. Az Enel globális keretmegállapodásban állapodott meg ágazati globális szakszervezeteivel és igazságos átmenetről szóló megállapodásban olasz szakszervezeteivel. E két megállapodás együttesen az alábbiakról szól:

- Kötelezettséget vállalnak az emberi jogok tiszteletben tartására és a tisztességes munkaügyi gyakorlatok iránti elkötelezettségre, beleértve az Enel ellátási láncát is;
- a tudás átadását biztosító, tanulószervezeti gyakorlati képzést alkalmazó munkaerő-felvételi tervet dolgozzák ki;
- ösztönzik a kompetenciák átadását az idősebb munkavállalókról a fiatal munkavállalókra;
- támogatják a belső mobilitást és képzést;
- kinyilvánítják elkötelezettségüket a megtartás, átképzés és átcsoportosítás mellett, szemben a leépítéssel, különösen a hőerőművek dolgozói esetében. Ennek keretében korai nyugdíjazási rendszert vezetnek meg, célzott képzéseket a munkavállalók foglalkoztathatóságának megőrzése érdekében.
- korai nyugdíjazás az idősebb munkavállalók számára.

Igazságos átmenet nemzeti szinten Dániában – a szociális párbeszéd jó gyakorlata

Az 1970-es évektől kezdődően a dán munkaadók, szakszervezetek és a kormány közötti szociális párbeszéd erős ipar- és éghajlat-politikát eredményezett, amelynek célja először az energiafüggetlenség, majd az energiaágazat szénről szélre való átállítása volt. A hajógyártásból származó képzett munkaerőre és gyártási bázisra építve Dánia képes volt globálisan versenyképes szélenergia-ipart kialakítani.

A dán szélenergia-iparban működik a Vestas, a világ második legnagyobb szélturbina gyártója, és az Ørsted, a világ legnagyobb tengeri szélenergia-gyártó vállalata. Dániában ezek az országok jó munkaügyi kapcsolatokat, magasan képzett és motivált munkaerőt, valamint globálisan elismert gazdasági vezetőket tudhatnak magukénak.

2015-ben a dán szélenergia-ipar 31 251 embert foglalkoztatott, és a szélenergia Dánia villamosenergia-termelésének 42%-át adta. E célok elérése során Dánia nettó energiaexportórré vált, és 50%-kal csökkentette a szénfelhasználást. A dolgozók bevonása a folyamatba azt jelenti, hogy a dán szakszervezetek teljes mértékben támogatják az erős szél- és klímapolitikát. A zöld munkahelyekben látják az ország legnagyobb potenciális motorját az új munkahelyek teremtésében.

Az Igazságos Átmenet Alap az Európai Unió egyik alapvető eszköze arra, hogy támogassa a régiókat a klímasemlegességre 2050-ig való átállásban.

Az Európai Bizottság 2019. decemberben elfogadta az európai zöld megállapodásról szóló közleményt, amely meghatározta az új uniós növekedési politika megvalósításának ütemtervét. Az európai zöld megállapodás részeként és az uniós klímasemlegesség céljának hatékony és méltányos módon történő elérése érdekében az Európai Bizottság javaslatot tett egy igazságos átmenetet támogató mechanizmus létrehozására, amely magában foglalja az Igazságos Átmenet Alapot is. Kimondta, hogy az igazságos átmenetet támogató mechanizmusnak azokra a régiókra és ágazatokra kell összpontosítania, amelyeket az átállás a fosszilis tüzelőanyagoktól – többek között a széntől, a tőzegtől és az olajjalától – vagy kibocsátás-intenzív ipari tevékenységeiktől való függőségük okán a leginkább érint.

A mechanizmus alapját három pillér képezi:

1. az Igazságos Átmenet Alap;
2. az InvestEU programon belüli célzott rendszer;
3. az Európai Beruházási Bank által biztosított közszektor-hitelezési eszköz további beruházások mozgósítására az érintett régiókban.

Az Igazságos Átmenet Alap elsősorban vissza nem térítendő támogatásokat nyújt. Az InvestEU-n belüli, az átmenetet szolgáló célzott rendszer a magánberuházások bevonására összpontosít. Az Európai Beruházási Bank tevékenységeinek közfinanszírozást kell mozgósítaniuk.

Az Igazságos Átmenet Alapon keresztül nyújtott támogatás elsősorban az éghajlatvédelmi átállásban leginkább érintett területek gazdasági diverzifikációjára, valamint az ilyen területeken dolgozó munkavállalók és álláskereső átképzésére és aktív munkaerőpiaci befogadására összpontosít. Az igazságos átmenetet támogató mechanizmus másik két pilléréhez tartozó beruházások támogathatósági kritériumai szélesebb körűek, hogy támogatni lehessen az energetikai átmenettel kapcsolatos tevékenységeket is. Forrás: Európai Parlament

Az MGYOSZ 2025-ben, következő stratégia előrejelzésében azt vizsgálja, milyen hatással van és lehet a zöld átmenet a társadalmi környezetre és munkaerőpiacra az elkövetkező 10 évben, Magyarország különböző régióiban. Ennek alapján kerül kidolgozásra az MGYOSZ állásfoglalása az igazságos átmenete magyarországi elősegítésére. A projekt a "CORE 2 Fenntartható munkaadók kapacitás-bővítése Magyarországon" című projektben, az Európai Bizottság finanszírozásával fog megvalósulni.

FELHASZNÁLT IRODALOM/HASZNOS LINKEK

<https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/explainers/what-is-the-just-transition-and-what-does-it-mean-for-climate-action/>

https://www.globalcompact.de/fileadmin/user_upload/20221209_Just_Transition_LK.pdf

<https://the-bteam.files.svdcdn.com/production/assets/reports/Just-Transition-A-Business-Guide.pdf>

